

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Γιάννης Γιαννίδης γεννήθηκε στον Πειραιά το 1950 και σπούδασε Νομικά στην Αθήνα και Φιλοσοφία και Νομικά στο Μόναχο. Διδάκτορας του Πανεπιστημίου του Μονάχου (1977), εργάστηκε στη Νομική Σχολή στο Μόναχο ως επιμελητής. Από το 1980 επιμελητής και εν συνεχεία λέκτορας και καθηγητής επί 37 χρόνια στη Νομική Αθηνών, όπου δίδαξε όλα τα ποινικά μαθήματα σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Ο τιμώμενος ασχολήθηκε κυρίως με θεμελιώδη ζητήματα του Ποινικού Δικαίου, της Ποινικής Δικονομίας και της οργάνωσης της Δικαιοσύνης. Έγραψε για τη θεωρία των κανόνων Δικαίου, τη Νομική Επιστήμη και Δογματική, την κατάσταση και το μέλλον του Ποινικού Δικαίου στην Ελλάδα, κεντρικά δογματικά και θεωρητικά ζητήματα του Ποινικού Δόγματος και της Ποινικής Δικονομίας. Το έργο του «Η αιτιολόγηση των Ποινικών αποφάσεων» αποτελεί έργο-οδηγό για τη θεωρία και πράξη. Πάντοτε καινοτόμο και ριζοσπαστικό πνεύμα, επιχείρησε το 2016 την έκδοση ενός κειμένου για τη Δικαιοσύνη ως Θεσμό και ως Οργάνωση.

Υπηρέτησε ως Πρόεδρος της Νομικής Σχολής, ενώ παράλληλα είναι από το 1974 δικηγόρος Αθηνών. Διετέλεσε μέλος ΔΣ και εξακολουθεί να είναι νομικός σύμβουλος πολλών Ελληνικών και Διεθνών Οργανισμών, Τραπεζών και Εταιρειών. Συμμετείχε σε πολλές νομοθετικές επιτροπές και εκπροσώπησε τη χώρα στο Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η διαχρονική σημασία του συγγραφικού του έργου (ιδιότητα σπάνια στη νομική συγγραφή), η διδακτική και η δικηγορική παρουσία του είναι από τις σημαντικότερες στον κλάδο της επιστήμης που υπηρετεί.

Συνεχίζει να εργάζεται ως δικηγόρος και είναι Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου. Σήμερα γράφει για θέματα σχετικά με τις βάσεις του Ποινικού Δόγματος και το Θεσμό της Δικαιοσύνης.

Πρόλογος συντακτικής Επιτροπής

Η ιδέα αυτού του Τιμητικού Τόμου γεννήθηκε το καλοκαίρι του 2017, όταν ο Ιωάννης Γιαννίδης αφυπηρέτησε από τη Νομική Σχολή του Παν/μίου της Αθήνας. Για την ολοκλήρωση των συμβολών του Τόμου απαιτήθηκαν σχεδόν τρία χρόνια. Έτσι εντελώς συγκυριακά (χωρίς αντίστοιχη επιδίωξη των συντακτών) ο Τιμητικός Τόμος ακολουθεί τη γερμανική παράδοση, που θέλει τους Καθηγητές να τιμώνται με τη συμπλήρωση του 70^{ου} έτους της ηλικίας τους.

Εδώ όμως εξαντλούνται οι ιστορικές ομοιότητες με προηγούμενους Τιμητικούς Τόμους που έχουν εκδοθεί στην Ελλάδα και τη Γερμανία. Ο παρών Τιμητικός έχει ιδιαιτερότητες που τον καθιστούν μοναδικό στο είδος του. Αν αναγνώσει κανείς τον κατάλογο των συμμετεχόντων, θα εκπλαγεί με την απουσία όλων σχεδόν των ποινικολόγων της γενιάς του Ιωάννη Γιαννίδη, οι οποίοι, εκτός από πανεπιστημιακοί συνοδοιπόροι, ανήκουν στο στενό περίγυρο του τιμωμένου. Πού οφείλεται άραγε η απουσία; Όσοι μαθητές του Ιωάννη Γιαννίδη είμαστε στενά συνδεδεμένοι με αυτόν, υποψιαζόμασταν ότι ο αγαπητός μας καθηγητής, ο «Γιαννίδης» των φοιτητικών μας χρόνων, με το συνδυασμό σεμνότητας και αυστηρότητας που τον χαρακτηρίζει, δεν θα ενθουσιαζόταν στην ιδέα ενός συλλογικού έργου, με την αθρόα συμμετοχή ομοτέχνων του στο πλαίσιο μιας καλώς νοούμενης επιστημονικής αβροφροσύνης. Αντιθέτως, δαισθανόμασταν (και δεν διαψευστήκαμε) ότι ο δάσκαλός μας θα αντιμετώπιζε θετικά την ιδέα μιας βίβλου μαθητών προς τιμήν του, την οποία πρότεινε ο Άρης Τζαννετής (το μόνο που δεν μπορούσαμε να διανοηθούμε είναι ότι ο Τόμος έμελλε να ολοκληρωθεί εν μέσω της πανδημίας του Covid – 19!).

Στον παρόντα Τόμο συμμετέχουν –εκτός ημών των μαθητών του– και τρεις συγγραφείς που δεν συνδέονται με τον τιμώμενο με σχέση δασκάλου-μαθητή, η οποία άλλωστε ηλικιακά αποκλείεται. Αυτό όμως που συνδέει τον Ιωάννη Γιαννίδη με τον Τάκη Βασιλακόπουλο είναι μια μακροχρόνια σχέση αμοιβαίας μαθητείας στους κανόνες της λογικής και του δόγματος, με τον Κωνσταντίνο Παπαγεωργίου μια εξίσου αδιατάρακτη σχέση αμοιβαίας φροντίδας και πνευματικής συνάφειας, ενώ με τον Νικόλαο Μπιτζιλέκη μια ευτυχής ακαδημαϊκή σύμπτωση, η οποία εξελίχθηκε σε μια διαρκή –όχι πάντα εύκολη– αλληλοκατανόηση και φιλία. Και με τους τρεις όμως υπάρχει ένας σύνδεσμος διαφορετικός και πέρα από την φιλία που συνδέει τον τιμώμενο με τους πλείστους των συναδέλφων της γενιάς του. Έτσι ο Γιαννίδης, που δεν θέλησε ένα *liber amicorum* αλλά ένα *liber discipulorum*, δεν μπόρεσε να αποφύγει το φαινομενικά παράδοξο, να εντάσσονται σε αυτό οι τρεις παραπάνω συνάδελφοι και φίλοι του.

Στο παρόντα Τιμητικό Τόμο συμμετέχουν 23 επιστήμονες που διατηρούν σταθερούς και στενούς δεσμούς με τον Ιωάννη Γιαννίδη, 20 *discipuli* και 3 *amici*. Οι *discipuli* γνωρίσαμε τον Ιωάννη Γιαννίδη αρχικά ως προπτυχιακοί φοιτητές και διατηρήσαμε έκτοτε προσωπική επαφή μαζί του, είτε ως μεταπτυχιακοί φοιτητές είτε (οι περισσότεροι από εμάς) ως πανεπιστημιακοί συνάδελφοι. Για όλους μας ο Ιωάννης Γιαννίδης ήταν από τις απαρχές της γνωριμίας μας και παραμένει μέχρι και σήμερα ο Μέντοράς μας, ο άνθρωπος που μας παρότρυνε να ασχοληθούμε με το ποινικό δίκαιο και έκτοτε παρακολουθεί με αμείωτο ενδιαφέρον την εξέλιξή μας και ενισχύει τις προσπάθειές μας σε όλα τα επίπεδα, χωρίς να φείδεται κριτικής για λάθη ή παραλείψεις μας. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία από τους μαθητές του ανατρέχουμε νοερά στα αμφιθέατρα της Νομικής Σχολής περί τα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν συναντήσαμε για πρώτη φορά τον εξωσυμβατικό –για τα μέτρα της εποχής– καθηγητή, ο οποίος με την πνευματώδη και σαγηνευτική διδασκαλία του, αντανάκλαση της χαρισματικής προσωπικότητάς του, καθιστούσε προσιτές στο μέσο φοιτητή τις δυσνόητες έννοιες του Γενικού Μέρους του ποινικού δικαίου. Η σχέση μας με τον Ιωάννη Γιαννίδη ήδη από τα φοιτητικά μας χρόνια, δεν ήταν η στεγανοποιημένη τυπική σχέση δασκάλου – διδασκόμενου. Ο ακαδημαϊκός δάσκαλος Γιαννίδης, που εκ φύσεως αποστρέφεται κάθε μορφής ιεραρχία και αυθεντία, κατά τη διδασκαλία του όχι μόνο ανεχόταν, αλλά και υποκινούσε τον αντίλογο στις θέσεις του, αρκεί αυτός να ήταν ορθολογικός και τεκμηριωμένος. Η ανεκτίμητη παρακαταθήκη του δασκάλου Γιαννίδη προς εμάς τους μαθητές του είναι ότι ο πανεπιστημιακός πρέπει να μην συμπεριφέρεται *ex cathedra*, αλλά να παραχωρεί ζωτικό χώρο σε γόνιμες αμφισβητήσεις, μέσω των οποίων τελικά προάγεται η επιστήμη. Και το ακαδημαϊκό παράδειγμα που ενσαρκώνει ο Ιωάννης Γιαννίδης είναι ότι μονάδα μέτρησης της επιστημονικής συνεισφοράς του πανεπιστημιακού δασκάλου δεν είναι μόνο ο όγκος και ασφαλώς η ποιότητα της εργογραφίας του, αλλά και (αν όχι κυρίως) ο αριθμός και η ποιότητα των νέων επιστημόνων που «παράγει». Υπό αυτήν την έννοια ο δάσκαλος Ιωάννης Γιαννίδης υπήρξε και παραμένει τόσο μέσω της διδασκαλίας του όσο και του επιστημονικού του έργου ο *animus* όχι μόνο των πρωτόλειων, αλλά και των ωριμότερων επιστημονικών αναζητήσεών μας.

Οι 23 μελέτες του Τόμου κατατάσσονται σε δύο γενικότερες θεματικές ενότητες: Δεκατέσσερις μελέτες ουσιαστικού, οκτώ μελέτες δικονομικού ποινικού δικαίου και η ανένταχτη επιλογική μελέτη του Κων/νου Παπαγεωργίου «Για την ελευθερία της φιλίας». Οι συμβολές πραγματεύονται σύγχρονα ποινικά ζητήματα με κριτική διάθεση, ίδιον γνώρισμα του επιστημονικού έργου του τιμωμένου, την οποία άλλωστε αναδεικνύει ο τίτλος του Τιμητικού Τόμου: «*Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση*». Όμως προ παντός άλλου ο Τόμος αυτός αποπνέει έναν έντονο συναισθηματισμό, απόρροια της στενής προσωπικής σχέσης εκάστου των συμμετεχόντων –σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό– με τον τιμώμενο. Όλοι οι συμμετέχοντες αντιληφθήκαμε τη συμβολή μας στον Τιμητικό Τόμο όχι ως εκπλήρωση μιας ακόμη συγγραφικής

υποχρέωσης, αλλά αντιθέτως ως ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης στον άνθρωπο που εμφύσησε όχι μόνο σε εμάς, αλλά και σε γενιές μαθητών του, την αγάπη στο Ποινικό Δίκαιο. Το αναγνωστικό κοινό είναι αυτό που θα κρίνει αν το συναίσθημα μετουσιώθηκε σε επιστημονική ποιότητα, που να ανταποκρίνεται, έστω κατ' ελάχιστον, στις προδιαγραφές του επιστημονικού έργου του τιμωμένου: Ευρεία αντίληψη, κριτικό πνεύμα, ορθολογισμός και πρωτοτυπία.

Η συντακτική Επιτροπή

*Κωνσταντίνος Βαθιώτης
Δημήτριος Κιούπης
Αριστομένης Τζαννετής
Αλέξανδρος Δημάκης*

Το “σκληροτράχηλο” χάσμα ποινικής θεωρίας και πράξης*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΙΟΥΠΗΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

1. Προλεγόμενα – περί της συμμετοχής σε τιμητικούς τόμους

Η έκδοση τιμητικών τόμων έχει μια μακρά και ωραία παράδοση στον επιστημονικό χώρο. Συνήθως, μετά την αφυπηρέτηση του τιμώμενου Καθηγητή και με την συμπλήρωση του εβδομηκοστού έτους της ηλικίας του, εκδίδεται ένας ομώνυμος τόμος που περιέχει συμβολές συναδέλφων του και άλλων επιστημόνων από το ίδιο γνωστικό πεδίο. Η έκδοση είναι τιμητική όχι μόνο για εκείνον στον οποίο είναι αφιερωμένος ο τόμος, αλλά και για τους συμμετέχοντες, αφού έχουν επιλεγεί¹ να τιμήσουν το συγκεκριμένο πρόσωπο. Αν και η αξία του τιμωμένου προσώπου αποτελεί βασικό ενδείκτη της αξίας του έργου, καθοριστική για την τελική αποτίμησή του αποδεικνύεται η ποιότητα και η ποσότητα (;) των συμβολών που περιέχονται σε αυτό. Δυστυχώς, οι τιμητικοί τόμοι, λόγω του όγκου και της τιμής πωλήσεώς τους, σπανίως βρίσκουν θέση αλλού, εκτός από τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και τις προσωπικές βιβλιοθήκες των συγγραφέων τους. Γι' αυτό και είναι σύνθηρες το φαινόμενο των προδημοσιεύσεων, ταυτόχρονων δημοσιεύσεων ακόμη και μεταδημοσιεύσεων των μελετών σε επιστημονικά περιοδικά, όπου ελπίζεται ότι θα συγκεντρώσουν την προσοχή ενός ευρύτερου κοινού.

Όχι σπάνια, η συμμετοχή στους τιμητικούς τόμους έχει διεκπεραιωτικό χαρακτήρα, αφού ο τιμώμενος (μέσω των επιμελητών της έκδοσης) απευθύνεται σε όλους τους πανεπιστημιακούς της χώρας και σε πλείστους άλλους δικαστές, δικηγόρους και νομικούς. Διά της πληθωρικής συμμετοχής και του ογκώδους παρα-

* Την χαρακτηριστική διατύπωση δανείζομαι από Ν. Ανδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, τόμος Α', Πρόλογος, Αθήνα 2000, «... το χάσμα ανάμεσα στην ελληνική θεωρία του ουσιαστικού ποινικού δικαίου και την ποινική μας πράξη αποδείχτηκε “σκληροτράχηλο” και δεν εννοεί ακόμα, 50 χρόνια μετά την εισαγωγή του ισχύοντος Ποινικού μας Κώδικα, να γεφυρωθεί».

1. Εδώ εντοπίζονται δύο κατά συνθήκην ψεύδη: α) Ο τιμώμενος υποτίθεται ότι δεν γνωρίζει περί της υπάρξεως του τόμου και αιφνιδιάζεται, όταν του ανακοινώνεται ότι εκδόθηκε ένας τόμος προς τιμήν του. β) Οι συμμετέχοντες εμφανίζονται ως αυθορμήτως συμμετέχοντες στην έκδοση, ενώ στην πραγματικότητα προσκαλούνται με ονομαστική πρόσκληση από τους επιμελητές της έκδοσης, οι οποίοι συνήθως έχουν συζητήσει τον κατάλογο των προσκλήσεων με τον ίδιο τον τιμώμενο.

γόμενου αποτελέσματος η ποσοτική αναγνώριση του τιμωμένου είναι δεδομένη², ενώ ακόμη και οι απρόθυμοι ή βαρύθυμοι συγγραφείς συμμετέχουν στο εγχείρημα, προκειμένου να συμπεριληφθούν στο *libro d'oro*. Τέτοιες πρακτικές οδηγούν στην έκδοση πολύτομων τιμητικών έργων ή και στην έκδοση αλληπάλληλων τιμητικών τόμων, σε διαφορετικά χρονικά ορόσημα του βίου του τιμωμένου.

Στην προκειμένη περίπτωση, ας μιλήσουμε ειλικρινά και χωρίς περιστροφές: Ο τιμώμενος γνώριζε για την έκδοση και συμφώνησε με τους επιμελητές σχετικά με τον προσδιορισμό του κύκλου των συμμετεχόντων. Κριτήριο για τη συμμετοχή στον τόμο ήταν η ύπαρξη ενός στενότερου, προσωπικού-επιστημονικού δεσμού με τον ίδιο.

Από την στιγμή που κάποιος τελικά συμμετέχει σε έναν τιμητικό τόμο, τρεις είναι οι εναλλακτικές μορφές της συμβολής του. Η πρώτη, συνηθέστερη, μορφή είναι η επιλογή ενός θέματος που έχει επεξεργασθεί ο τιμώμενος σε κάποια μελέτη ή μονογραφία του, την οποία ο συμμετέχων αξιολογεί συνήθως επαινετικά και έτσι υπογραμμίζει την συνεισφορά του τιμωμένου στην επιστήμη. Η δεύτερη, όχι σπάνια εμφανιζόμενη μορφή, είναι η δημοσίευση ενός άρθρου που δεν έχει πραγματικά σχέση με τον τιμώμενο, αλλά έχει γραφτεί με κάποια άλλη αφορμή και τυγχάνει διαθέσιμο την συγκεκριμένη στιγμή. Αυτή η λύση ανάγκης δεν οφείλεται πάντοτε σε αδιαφορία του συμμετέχοντος ή σε απλή διεκπεραιωτική λογική, αλλά συχνά στην χρονική πίεση να τηρηθούν οι προθεσμίες έκδοσης σε συνδυασμό με άλλες πιεστικές υποχρεώσεις του συγγραφέα³. Μια τρίτη, σπανιότερη, μορφή συμβολής είναι να επιχειρήσει κανείς μια συνθετική αξιολόγηση της επιστημονικής προσφοράς του τιμωμένου και τελικά την σκιαγράφηση του επιστημονικού του πορτραίτου. Αυτή η τρίτη επιλογή ακολουθήθηκε εδώ, παρά τους δύο κινδύνους που εμπεριέχει. Πρώτον, θα πρέπει ο τιμώμενος να έχει αφήσει ένα αποτύπωμα στον επιστημονικό του κλάδο, και η επιστημονική του συνεισφορά να μην εξαντλείται σε μια ευκαιριακή τοποθέτηση επί διαφόρων ζητημάτων του συρμού και σε μια αμιγώς εργαλειακή εξυπηρέτηση διδακτικών, ερευνητικών και διοικητικών υποχρεώσεων. Δεύτερον, θα πρέπει ο συγγραφέας να μπορέσει να “ζωγραφίσει” αυτό το πορτραίτο χωρίς εξιδανικεύσεις και υπερβολές και κυρίως χωρίς να προβάλλει τις δικές του απόψεις.

Φτάνει πια με τους προλόγους! Ας προχωρήσουμε!

2. Βεβαίως, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου πράγματι ο όγκος του τιμητικού τόμου οφείλεται στην ιδιαίτερη αξία του έργου του τιμωμένου, αλλά και στην μαζική συμμετοχή των συγγραφέων, που ασμένως συμπράττουν στην έκδοση. Ο εντοπισμός αυτών των περιπτώσεων δεν είναι τελικά δυσχερής.

3. Στην Γερμανία, όπου ετησίως εκδίδονται πολλοί τιμητικοί τόμοι, συχνά παρατηρείται αυτό το φαινόμενο της επικαιροποίησης ή αναμόρφωσης μιας μελέτης που έχει δημοσιευθεί ήδη αλλού, έχει αποτελέσει συμμετοχή σε συνέδριο κ.λπ. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο *K. Kühn*, *Das Profil des Strafrechts, Festschrift Volk*, 275 μόλις κάποιος λαμβάνει την πρόσκληση να συμμετάσχει σε έναν τιμητικό τόμο η πρώτη του αντίδραση είναι “Αντε πάλι!”, και στην συνέχεια διακατέχεται από ένα αίσθημα υπερηφάνειας που του ζητείται να συμμετάσχει.

2. Θέση εκκίνησης

Ο μεγάλος Γερμανός φιλόσοφος *Johann Gottlieb Fichte*⁴ διατύπωσε την άποψη: «Το ποια φιλοσοφία επιλέγει κανείς εξαρτάται από τι είδους άνθρωπος είναι, κι αυτό γιατί ένα φιλοσοφικό σύστημα δεν είναι μια άψυχη, νεκρή οικοσκευή, αλλά αποκτά την ψυχή εκείνου που το έχει».

Η πολύ σημαντική αυτή θέση δεν έχει, κατά την γνώμη μου, εφαρμογή μόνο στον χώρο της φιλοσοφίας, αλλά στο σύνολο των επιστημών του Ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, τα προβλήματα που ο επιστήμονας καλείται να επιλύσει, τα θέματα που καλείται να πραγματευθεί, οι απαντήσεις που προσπαθεί να δώσει δεν προκύπτουν από μόνα τους, από μια φυσική αναγκαιότητα⁵. Ειδικότερα, στο Ποινικό δίκαιο τα ερωτήματα που θέτει κανείς, τα θέματα που επεξεργάζεται είναι δηλωτικά της δικής του προσωπικότητας. Τον ενδιαφέρει το ουσιαστικό ή το δικονομικό δίκαιο, ή και τα δύο εξίσου; Το γενικό μέρος, το ειδικό μέρος, η ιστορία, η φιλοσοφία του ποινικού δικαίου; Οι ειδικοί ποινικοί νόμοι; Ποια αντίληψη έχει για το ποινικό δίκαιο μέσα στο συνολικό νομικό σύστημα και ποια αντίληψη για το δίκαιο γενικά; Τον ενδιαφέρει το διεθνές και το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο; Ποια η άποψή του για τη θέση της ελληνικής ποινικής σκέψης σε σχέση με συγγενή συστήματα; Τον απασχολεί περισσότερο η θεωρία του *Χωραφά*, του *Ανδρουλάκη*, του *Roxin* ή του *Welzel*; Ασχολείται καθόλου με το ιταλικό και το γαλλικό ποινικό δίκαιο; Πιστεύει στην αξία της ποινικής δογματικής ή παρακολουθεί στενότερα τις τρέχουσες εξελίξεις; Ποια η σχέση του με τη νομολογία; Βλέπει την διδασκαλία στο πανεπιστήμιο ως μετάδοση γνώσης, πεδίο διαλόγου ή ως πάρεργο; Τον απασχολεί η κατάσταση του ελληνικού πανεπιστημίου ή της ελληνικής δικαιοσύνης; Ποια θεωρεί σημαντικά προβλήματα;

Ο κατάλογος είναι πολύ μακρύς και θα ήταν υποκριτικό να ισχυρισθεί κανείς ότι ο τιμώμενος, ή όποιος άλλος, ασχολείται με όλα αυτά και με την ίδια ζέση. Στην πραγματικότητα, όλοι επιλέγουμε αυτά που εμείς θεωρούμε σημαντικά, αυτά που μας αφορούν, αυτά που μας ενδιαφέρουν. Θα προσπαθήσω να εντοπίσω τα κύρια σημεία ενδιαφέροντος του Ι. Γιαννίδη και έτσι να αναδείξω το επιστημονικό του προφίλ.

Η θέση εκκίνησης είναι η ακόλουθη: Κεντρικό σημείο αναφοράς της σκέψης του Ι. Γιαννίδη και της προσφοράς του στον χώρο των ποινικών επιστημών είναι η συνεχής προσπάθειά του να γεφυρώσει το χάσμα ποινικής θεωρίας και πράξης. Τον τρόπο με τον οποίο το επιχείρησε και πόσο τα κατάφερε θα περιγράψω στη συνέχεια.

4. Στο έργο του *Versuch einer neuen Darstellung der Wissenschaftslehre*, 1797.

5. Στον χώρο των φυσικών επιστημών, συχνά τα ερωτήματα προκύπτουν από τα ίδια δεδομένα. Ο σεισμός, μια βαριά ασθένεια, μια επιδημία, η καταστροφή του περιβάλλοντος ωθούν τον επιστήμονα σε συγκεκριμένα, άμεσα και επίκαιρα προβλήματα. Βεβαίως και εκεί ο επιστήμονας (και ιδίως ο μεγάλος επιστήμονας) βλέπει το ερώτημα που οι άλλοι δεν αντιλαμβάνονται καν.

3. Το συγγραφικό έργο

Πρώτη –και ίσως σημαντικότερη– συμβολή του τιμωμένου στην γεφύρωση του χάσματος υπήρξε το συγγραφικό του έργο.

Από την διδακτορική του διατριβή⁶ μέχρι την τελευταία μονογραφία του⁷, ο Ι. Γιαννίδης επικεντρώνεται στην θεωρητική ανάλυση του ποινικού δικαίου, θα έλεγε μάλλον κανείς στην θεωρία του δικαίου γενικότερα⁸. Τα ζητήματα που τον απασχολούν (θεωρία των κανόνων δικαίου, αιτιολόγηση δικαστικών αποφάσεων, η δικαιοσύνη) υπερβαίνουν τα στενά όρια των ποινικών επιστημών. Ακόμη και αν ο Γιαννίδης εστιάζει στην ειδικότερη εκδήλωσή τους στο ποινικό δίκαιο, τα θεωρητικά του θεμέλια έχουν πολύ ευρύτερη βάση και τα πορίσματά του διεκδικούν επίσης ευρύτερη εφαρμογή⁹. Από μια επισκόπηση του έργου του προκύπτει ότι δεν τον ενδιέφερε ούτε η ποσότητα των δημοσιεύσεων, ούτε η σε πλάτος κάλυψη της θεματικής του ποινικού δικαίου¹⁰. Τα ερωτήματα που τον απασχολούν είναι πάντα θεμελιώδη: ο κανόνας δικαίου, η αιτιολόγηση της δικαστικής κρίσης, η δικαιοσύνη. Την ίδια εστίαση στα κεντρικά ζητήματα, στα μεγάλα “γιατί” της ποινικής επιστήμης, διαπιστώνει κανείς και σε σημαντικές μελέτες του. Το 2002 γράφει για τον ρόλο της ποινικής δογματικής στην σύγχρονη εποχή¹¹, το 2007 αναφέρεται στο τέλος της κλασικής δογματικής¹² και εννέα χρόνια αργότερα επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην ευρωπαϊκή διάσταση του ποινικού δικαίου¹³. Αν και στα πολλά σχόλιά του σε

6. *Theorie der Rechtsnorm auf der Grundlage der Strafrechtsdogmatik*, Μόναχο 1979.

7. *Δικαιοσύνη ως θεσμός και ως οργάνωση*, Αθήνα 2016.

8. Αυτό ισχύει βεβαίως και για την μονογραφία του: *Η αιτιολόγηση των αποφάσεων των Ποινικών Δικαστηρίων*, τεύχος Α', Αθήνα 1989, και τεύχος Β', Αθήνα 2003.

9. Η ευρύτητα της θεώρησης του επιτρέπει να αποφεύγει το κοινό σφάλμα πολλών νομικών που πιστεύουν ότι το δίκαιο είναι ένα αυτόνομο περικλειστο σύστημα, ενώ το δίκαιο είναι στην πραγματικότητα τμήμα ενός ευρύτερου συστήματος λήψεως δημοσίων αποφάσεων.

10. Αυτή η στοχοθεσία, εντελώς αντίθετη με την τρέχουσα λογική του *publish or perish*, δεν είναι συνήθως συμβατή με την ταχύτητα και συνεπώς τον αντιστοίχως μεγάλο όγκο έργου. Σημειώνει χαρακτηριστικά ο Ι. Γιαννίδης στον Πρόλογο του έργου: *Αιτιολόγηση των αποφάσεων*, τεύχος Α': «Τις ευχαριστίες μου θέλω να εκφράσω επίσης σε όλους όσους με ενίσχυσαν στην πεποίθησή μου ότι το κυριότερο προσόν της επιστημονικής εργασίας δεν είναι πάντα η ταχύτητα παραγωγής της».

11. *Ι. Γιαννίδης*, *Η χρησιμότητα και επάρκεια της ποινικής δογματικής στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*, *ΠοινΧρ* 2002, 580 επ.

12. *Ι. Γιαννίδης*, *Η νέα νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής*, *ΠοινΧρ* 2007, 769 επ.

13. *Ι. Γιαννίδης*, *Η δομή της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, *ΠοινΧρ* 2016, 647 επ. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος και η διεπισδυτική ανάλυση του συγγραφέα αποκτούν ιδιαίτερη αξία αν αναλογισθεί κανείς την ιδιαίτερη σημασία της ΕΣΔΑ και για την ποινική έννομη τάξη. Πρόκειται για μια δυναμική συνθή-

δικαστικές αποφάσεις, αλλά και σε άλλες μελέτες του επεξεργάζεται συγκεκριμένα ζητήματα που απασχολούν άμεσα την πράξη, αναμφίβολα το κύριο ενδιαφέρον του, και η αντίστοιχη συγγραφική του συνεισφορά, εντοπίζονται στα μεγάλα θεωρητικά ερωτήματα. Ωστόσο, πάντα επιχειρεί να συνδέσει την θεωρητική ανάλυση με την πράξη, επιδιώκει τον διάλογο με τη νομολογία και την γεφύρωση του χάσματος¹⁴.

Τόσο το ελληνόγλωσσο μονογραφικό του corpus, όσο και οι προαναφερθείσες μελέτες του συμβαδίζουν με την μετατόπιση του διδακτικού του έργου από το ουσιαστικό στο δικονομικό δίκαιο. Ο Γιαννίδης, μιλώντας για το τέλος της κλασικής δογματικής και τη νέα νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου, βρίσκει, όχι με αμνηχανία ή θλίψη αλλά μάλλον με ένα “σωτήριο” παράπλευρο βήμα, το αρχιμήδειο σημείο στην ποινική δικονομική σκέψη.

Δύσκολα θα μπορούσε να διαφωνήσει κανείς με την διάγνωση του τιμωμένου για την βαθιά κρίση της (κλασικής) ποινικής δογματικής¹⁵. Το νομοθετικό είπα-ξείπα και η ευκαιριακή ποινικοποίηση-αποποινικοποίηση¹⁶, η διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου με επίκληση της διεθνούς ασφάλειας, η εισαγωγή από την Ευρωπαϊκή Ένωση και μέσω διεθνών συμβάσεων ρυθμίσεων που μικρή επαφή έχουν με την (ηπειρωτική) ποινική δογματική¹⁷, η υπερκέρση του δικαίου και των κρατικών εξουσιών

κη, όπως την αποκαλεί εύστοχα ο *J. Sumption*, *Trials of the state* 2019, 51. Χαρακτηριστικό της δυναμικής συνθήκης είναι ότι δεν καθορίζει απλώς ποιο πρέπει να είναι το (συμβατό με την συνθήκη) εσωτερικό δίκαιο, αλλά διαθέτει επίσης έναν υπερεθνικό μηχανισμό (εδώ το ΕΔΔΑ), ο οποίος μεταβάλλει και διαμορφώνει το δίκαιο και στο μέλλον.

14. Βλ. χαρακτηριστικά τον Πρόλογο σε: *I. Γιαννίδης*, Η αιτιολόγηση των ποινικών αποφάσεων, τόμος Β: «Στο βαθμό που η πρόταση ενός κανονιστικού προτύπου οφείλει εκτός από τη θεωρητική της θεμελίωση να διατηρεί επαφή με την πραγματικότητα ο συγγραφέας προσπάθησε να μην ξεχάσει την ιδιαιτέρως μεγάλη στο θέμα του διάσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης» ο ίδιος, Η χρησιμότητα και επάρκεια, 580, διαπιστώνει πάντως ότι μετά το «αγεφύρωτο χάσμα» της δεκαετίας του '50, το 2000 «υπάρχουν σαφή δείγματα για ύπαρξη πλέον γεφυρών».

15. Προσωπικά, θα απέφευγα να μιλήσω για “τέλος” της κλασικής δογματικής, αφού ένας τέτοιος προσδιορισμός παραπέμπει σε μια γραμμική θεώρηση του ποινικού δικαίου. Ό,τι σήμερα μοιάζει να τελείωσε, μπορεί να επανέλθει. Ο ορίζοντας του ποινικού δικαίου είναι ευρύτερος, η εξέλιξη του απρόβλεπτη και μη γραμμική, όπως και η ανθρώπινη ιστορία.

16. Όσο η ποινική νομοθεσία διακρίνεται από κακονομία, πολυνομία, τυχαιότητα ή ακόμη χειρότερα από στοχευμένη ad hoc παρεμβατικότητα (η συχνότητα της εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 2 ΠΚ συνιστά χαρακτηριστική συνέπεια αυτού του φαινομένου) η ποινική δογματική καταλήγει είτε σε αναχωρητισμό (μακριά από την θλιβερή πραγματικότητα) είτε σε μια σχεδόν γραφική μεμψιμοιρία, που ελάχιστη πραγματική απήχηση έχει.

17. Θα ήταν εσφαλμένο να εντοπίσει κανείς το φαινόμενο στην επικράτηση της αγγλοσαξονικής νομικής σκέψης. Στο επίπεδο της ΕΕ, η επίδραση του Ηνωμένου Βασιλείου στο ποινικό νομοθετικό πεδίο ήταν περιορισμένη, και μετά το Brexit θα μηδενισθεί. Οι κύριες αιτίες είναι η παραγωγή των νομικών κειμένων από μια υπαλληλική γραφειοκρατία πτωχής

από υπερεθνικές δομές που απλώς επιβάλλουν τις αποφάσεις τους¹⁸, το ίδιο το εσωτερικό αδιέξοδο της ποινικής δογματικής αποτελούν μερικές μόνο εκφάνσεις αυτής της βαθιάς κρίσης.

Στην θέση αυτή είναι αδύνατο να αναφερθεί κανείς αναλυτικά και σε βάθος στις τρεις ομάδες προκλήσεων που αντιμετωπίζει η ποινική δογματική, κατά την άποψη του τιμωμένου. Τις αναφέρω εντελώς συνοπτικά: α) οι *ατυπικές*, νεοπαγείς μορφές εγκληματικότητας, άμεσα συνδεδεμένες με την επιστημονική, τεχνική και οικονομική πολυπλοκότητα της σύγχρονης “κοινωνίας του κινδύνου”, β) η *εγχώρια προσαρμογή διεθνών συνθηκών*, κυρίως στην περιοχή του οικονομικού εγκλήματος και της τρομοκρατίας, και γ) η *εσωτερικής προέλευσης μάχη* μεταξύ της *προσωπικής* θεωρίας και της *δογματικής σκέψης* που στηρίζεται σε αρχές και της *λειτουργικής* θεωρίας του δικαίου.

Σχεδόν είκοσι χρόνια μετά, λίγα έχουν αλλάξει σε σχέση με την συμπτωματολογία αυτής της κρίσης, όπως την είχε περιγράψει ο Ι. Γιαννίδης. Η κρίση έχει οξυνθεί και εκδηλώνεται σήμερα με τα ακόλουθα πρόσθετα χαρακτηριστικά:

Πρώτον, η κεντρική για πολλούς έννοια του εννόμου αγαθού υποχωρεί αργά ή γρήγορα, αλλά πάντως σταθερά, όχι τόσο ως ερμηνευτικό εργαλείο, όσο προεχόντως ως νομιμοποιητική βάση του ποινικού δικαίου. Στον ταχέως επεκτεινόμενο χώρο του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου, το έννομο αγαθό παραμένει άγνωστο ή περιθωριακό σε πολλές εθνικές έννομες τάξεις. Ακόμη, η εν πολλοίς ατελέσφορη και συχνά κυκλική προσπάθεια εύρεσης μιας οντότητας “κάπου εκεί έξω” που θα νομιμοποιεί τον ποινικό κανόνα δικαίου οδήγησε ακόμη και στην γενέτειρά του, την Γερμανία, στην αποδυνάμωσή του¹⁹ και στην αναζήτηση σημείων αναφοράς σε συνταγματικές αρχές και δικαιώματα²⁰.

νομικής παιδείας, το δημοκρατικό έλλειμμα της ΕΕ, και, last but not least, η πενιχρή ποινικοδογματική παράδοση σε αρκετά κράτη-μέλη.

18. Σε κάποιες περιπτώσεις το παλαιό καταθλιπτικό αξίωμα “η ισχύς παράγει δίκαιο” έχει πλέον μεταβληθεί στο κυνικό “η ισχύς πράττει”.

19. Επί του θέματος χαρακτηριστικές οι πρόσφατες μελέτες Α. *Engländer*, *Revitalisierung der materiellen Rechtsgutslehre durch das Verfassungsrecht?*, ZStW 2015, 616 επ., και Η. *Kudlich*, *Die Relevanz der Rechtsgutstheorie im modernen Verfassungsstaat*, ZStW 2015, 635 επ.

20. Στην κατεύθυνση αυτή η πρόσφατη απόφαση του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου (BVerfGE 120, 224, επ.) και η μελέτη του Γερμανού συνταγματολόγου Κ.-F. *Gäditz*, *Staat und Strafrechtspflege*, 2015. Ήδη, στην διδακτορική διατριβή μου (D. *Kioupis*, *Notwehr und Einwilligung*, 1992) είχα υποστηρίξει ότι τη νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου και της ποινής (με αυτή την σειρά) θα πρέπει να την αναζητήσουμε βαθύτερα, στη νομιμοποίηση του κράτους. Στην ίδια κατεύθυνση ο *Gäditz*, ό.π., 11, δέχεται ότι οι θεωρίες σχετικά με τη θεμελίωση της ποινής είναι συμπυκνωμένες θεμελιώσεις της (ενν. κρατικής) κυριαρχίας και συνεπώς «η δικαιολόγηση της ποινής αναδεικνύεται σε ένα εργαστήριο κοινωνικής φιλοσοφίας και πολιτικής θεωρίας». Από αυτή την άποψη το ποινικό δίκαιο εντάσσεται στη γενικότερη συζήτηση περί σκοπών του κράτους. Έτσι Κ.-F. *Gäditz*, ό.π., 19.